

NETEISĖTO ABORTO KRIMINALIZAVIMAS LIETUVOJE IR KITOSE EUROPOS VALSTYBĖSE

Andžej Čaikovski

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedros lektorius
socialinių mokslų daktaras
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 2 36 6167
El. paštas: a.caikovski@gmail.com

Inga Žukovaitė

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo darbuotoja
Gynėjų g. 6, LT-01109 Vilnius
Tel. (+370 5) 2 61 05 60
El. paštas: izukovaite@yahoo.com

Straipsnyje analizuojama neteisėto aborto sudėtis ir pateikiamas teisinis įvertinimas, taip pat apžvelgiami gyvybės apsaugos koncepcijos ypatumai. Neteisėtas abortas pasižymi dideliu latentiskumu ir nesulaukia didesnio dėmesio baudžiamosios teisės doktrinoje. Tačiau aštrios diskusijos, kurių kilo visuomenėje pasirodžius įstatymo projektams, siekiantiems visiškai kriminalizuoti abortą, įrodo, kad ši tema yra aktuali ir reikia platesnės analizės, neapsiribojant Baudžiamojo kodekso nuostatomis. Šiuo tikslu straipsnyje taip pat apžvelgiamas Airijos, Lenkijos ir Vokietijos teisinis reglamentavimas ir jo taikymo praktika.

This article analyses the crime of illegal abortion and gives its legal evaluation. Furthermore, the article deals with peculiarities of the concept of life. The illegal abortion is a latent crime and this topic is not very popular in the doctrine of penal law. But severe debates in our society, which started after a draft of law proposed to forbid an abortion, show that this issue is relevant and requires more extensive research, not confined to the provisions of the Penal Code. Thus the article also reviews legal regulation and practice of Germany, Ireland and Poland.

Įvadas

Lietuvoje vyksta diskusijos abortų klausimu. Abortas (lot. *abortus*, *aborior* – „sunnykstu“, „apmirštu“) – tai savaiminis ar dirbtinis moters nėštumo nutraukimas, t. y. žmogaus gemalo vaisiaus sunaikinimas iki naujagimio gimimo. Abortuotis – visiškai sunykti, neišsivystyti, redukuotis kai kuriems organams evoliucijos metu [22].

Teisė į medicininį abortą pripažįstama kaip viena iš pagrindinių žmogaus reprodukcinę teisę, tačiau ši teisė susikerta su negimusio vaiko teise į gimimą, tolesnį egzistavimą, atsiskyrus nuo moters organizmo. Bendrai pripažįstama, kad tai nėra

pozityvus reiškinys visuomenėje. Tačiau nesutariama, kokia turėtų būti valstybės teisinė pozicija šios problematikos atžvilgiu. Kadangi diskutuojama apie esmines žmogiškąsias vertybes, kurios apima tiek sveikatą, tiek pačią gyvybę, kyla klausimas: kokia vieta šioje diskusijoje tenka baudžiamajai teisei kaip *ultima ratio* (lot. kraštutinė priemonė) apsaugant svarbiausias vertybes, kuo ši problema aktuali baudžiamosios teisės teorijai ir praktikai?

Tam tikrais aspektais šiuos klausimus iki šiol analizavo A. Klimka, J. Nocius, teisinius ir sociologinius abortų uždraudimo aspektus – E. Kavoliūnaitė, M. Dobrynina,

A. Gavėnaitė, M. Liesis, M. Lankauskas, S. Zaksaitė ir kiti autoriai.

Straipsnyje siekiama išskirti esminius probleminius Lietuvos teisinio reguliavimo aspektus dėl abortų neteisėtumo ir detaliau paanalizuoti užsienio valstybių, kurios pasirinko griežtesnį abortų baudžiamumo reglamentavimą, teisę, išskirti teorines ir praktines problemas, su kuriomis valstybė susiduria pasirinkusi atitinkamą teisinį abortų reguliavimą. Šis lyginamasis tyrimas turėtų reikšmingai papildyti iki šiol negausią Lietuvos teisės literatūrą neteisėto aborto tema.

I. Žmogaus gyvybės pradžios teisinis vertinimas

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 18 ir 19 straipsniuose įtvirtintos nuostatos, kad žmogaus laisvės ir teisės yra prigimtinės ir kad žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas [1], tačiau jose nėra atskleista žmogaus pradžios samprata, neapibrėžtas teisinės apsaugos turinys ir apimtis žmogui nuo pradėjimo momento. Konstitucijoje nei patvirtinama, nei paneigiama galimybė taikyti žmogaus gyvybės apsaugą iki jo gimimo. Lietuvoje nėra tokių nacionalinių teisės aktų, kurie apibrėžtų žmogaus gyvybės iki gimimo statusą. Esant tam tikroms sąlygoms abortas laikomas neteisėtu, bendrąsias neteisėtumo sąlygas apibrėžia Baudžiamasis kodeksas (toliau – BK), tačiau jame įtvirtintos blanketinės dispozicijos [3], kurias aiškina tik nesuderinti poįstatyminiai teisės aktai.

Tarptautiniuose dokumentuose vengiama konkrečiai apibrėžti gyvybės pradžios momentą. Pavyzdžiui, Vaiko teisių konvencijos preambulėje nurodoma, kad

„vaikui, atsižvelgiant į jo fizinį ir psichinį nebrandumą, reikia ypatingos apsaugos ir priežiūros, taip pat atitinkamos teisinės apsaugos, tiek iki gimimo, tiek ir po jo“ [2]. Rusų mokslininkas R. Šarapovas siūlo baudžiamajame įstatyme įtvirtinti nuostatą, kad žmogus yra vaikas nuo 22 nėštumo savaitės, naujagimis ir kitas fizinis asmuo iki mirties [15, p. 85].

Europos žmogaus teisių komisija byloje *Brüggemann and Scheuten v. Federal Republic of Germany*, pažymėjo, kad nėštumas negali būti laikomas vien privataus gyvenimo dalimi. Kai moteris pastoja, jos privatus gyvenimas tampa glaudžiai susijęs su vaisiaus vystymusi [17]. Šiuolaikinėje visuomenėje galima aptikti nuomonių, kad abortas kaip šeimos planavimo priemonė yra racionalus apskaičiuotas veiksmas, leidžiantis gyvybę laikyti vertybe, kuriai ateiti reikia tinkamo ekonominio pasirengimo bei dvasinės brandos [14]. Tokia pozicija yra gana pavojinga, nes leidžia manyti, kad vertybė yra vertybė tada, kai pasirenka ir nusprendžia individas, tačiau gyvybė yra laikoma savaimine vertybe nepriklausomai nuo kitų asmenų požiūrio į ją. Minėtoje byloje *Bruggemann and Scheuten v. Federal Republic of Germany* (Nr. 6959/75) buvo sprendžiamas klausimas, ar šalies įstatymai, kriminalizuojantys daugiau nei dvylikos savaičių abortą, suderinami su nėščios moters teise į privataus gyvenimo gerbimą. Pagal savo teisinę prigimtį Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija nustato tik minimalius žmogaus teisių apsaugos standartus, o ne įtvirtina tam tikrų teisių apimtį. Tai reiškia, kad atskirose valstybėse taikomi didesni teisių apsaugos standartai ne tik neprieštarauja

konvencijai, bet jos požiūriu yra sveikintini. Europos žmogaus teisių komisija padarė svarbią išvadą, kad absoliutus nėštumo nutraukimo draudimas reikštų neleistiną moters privatumo apribojimą [9].

II. Neteisėto aborto, kaip nusikalstamos veikos, teoriniai ir praktiniai aspektai Lietuvoje

Baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą abortą nustato BK 142 straipsnis, kuriame įtvirtintos trys neteisėto aborto sudėtys [3]. Toliau bendrai analizuojami šių sudėčių požymiai.

2.1. Objektas ir nukentėjusysis

Lietuvos BK neteisėtą abortą priskiria prie nusikaltimų, pavojingų žmogaus sveikatai ir gyvybei. Sovietinėje baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje įsivyravo požiūris, kad žmogaus gyvybė, kaip nužudymo objektas, prasideda nuo gimimo proceso pradžios [19]. Teisės literatūroje teigiama, kad „žmogaus gyvybė – tai individo *homo sapiens* biologinė būklė, nepriklausoma nuo individualių jo savybių, neturi reikšmės, ar žmogus jaunas, sveikas, protingas ir stiprus, ar vos gimęs, senas ligotas, bejėgis, mirštantis. Pakanka, kad jis yra gyvas“ [13, p.160]. Ir šiuo metu gyvybė kaip teisinis gėris baudžiamojo įstatymo yra ginama nuo gimdymo pradžios [20, p. 112], bet išlieka klausimas, kuo skiriasi ką tik gimęs žmogus nuo to, kuris dar prieš keletą valandų nebuvo gimęs, nors fiziologiškai buvo visiškai toks pat kaip po gimimo.

Yra nuomonių, kad aiškinant žmogaus gyvybės apsaugos pradžios momentą bau-

džiamojoje teisėje galima remtis Vaiko gimimo momento nustatymo įstatymu, pagal kurį vaiko gyvybingumas nustatomas, kai jis visiškai išstumtas arba ištrauktas iš gimdyvės organizmo [4] Tačiau taip pažeidžiamas funkcinis (teleologinis) aiškinimas. Civilinio kodekso (toliau – CK) 2.3 straipsnis yra skyriuje „Fizinių asmenų teisnumas ir veiksnumas“, skirsnyje „Teisnumas“. Šios normos paskirtis yra apibrėžti, nuo kada atsiranda teisnumas, t. y. galėjimas turėti civilines teises ir pareigas (pvz., teisę paveldėti pagal testamentą – CK 5.5 str. 1 d. 2 p.). Vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas buvo parengtas ir priimtas įgyvendinant CK 2.3 straipsnio 3 dalį ir turi tą pačią funkcinę paskirtį kaip ir CK 2.3 straipsnis. BK 129–132 straipsniai turi visiškai kitokią paskirtį, o būtent apsauginę. Lenkijos Aukščiausiasis Teismas atmetė analogiškas abejones ir išaiškino, kad baudžiamasis įstatymas saugo žmogaus gyvybę nuo gimdymo pradžios [29].

Neteisėtu abortu gali būti sutrikdoma moters sveikata: pavyzdžiui, vienoje byloje nukentėjusiajai nėštumo nutraukimo operacijos metu dėl neatsargumo buvo pažeistas gimdos kaklelis ir pradurtas gimdos kūnas, dėl to nukentėjusiajai teko pašalinti gimdą, nukentėjusioji neteko vaisingumo – gebėjimo pastoti, išnešioti ir gimdyti, todėl gimdos netekimas sunkiai sutrikdė sveikatą [35]. Tokiu atveju veiką reikėtų kvalifikuoti kaip neteisėto aborto ir sunkaus sveikatos sutrikdymo dėl neatsargumo idealiąją sutaptį.

Šis nusikaltimas ypatingas tuo, kad jo inicijavimas priklauso išimtinai nuo „nukentėjusiosios“ valios. Paradoksalu, kad „nukentėjusiaja“ pripažįstama ta, kuri pri-

taria ir dažniausiai inicijuoja nusikalstamą veiką; tačiau pažymėtina, kad šios pozicijos laikomasi ne visose valstybėse [31].

Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkoje reglamentuota, kad, nutraukiant nėštumą nepilnametėms iki 16 metų, būtinas rašytinis sutikimas vieno iš tėvų, tėvių, globėjų, rūpintojų ar faktiškai jas auginančių asmenų, o nutraukiant nėštumą nuo 16 iki 18 metų merginoms toks sutikimas yra pageidautinas [7]. Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad nepilnamečiai pacientai iki 16 metų gali būti gydomi arba jiems teikiama kokia kita sveikatos priežiūra ar slauga tik kai yra jų atstovų sutikimas, išskyrus atvejus, jei tokio sutikimo prašymas prieštarautų nepilnamečio paciento interesams [6]. Taigi, atsižvelgiant į „nukentėjusiosios“ amžių, atsiranda papildomų aborto teisėtumo sąlygų. Negavus minėto sutikimo pažeidžiama nėštumo nutraukimo tvarka, tačiau nėra aišku, kokia atsakomybė pagal galiojančią teisę už tai turėtų kilti, nes nėščios moters valia yra išreikšta, nors pagal įstatymą jos valią turėtų patvirtinti tėvai ar kiti atstovai pagal įstatymą. Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 142 straipsnį nekyla, nes BK nėra įvardyta, kad visi Nėštumo nutraukimo tvarkos pažeidimai užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Tad šiuo atveju tikriausiai būtų apsiribojama kitomis atsakomybės rūšimis – drausmine arba civiline.

2.2. Objektinioji pusė

Pritartina nuomonei, kad neteisėtas abortas gali būti padaromas tik veikiant. Veikimas yra chirurginė operacija arba fizinis,

mechaninis, cheminis, terminis ir kitoks poveikis nėščiosios organizmui ar vaisiui siekiant jį sunaikinti, nutraukti nėštumą. Visose BK 142 straipsnio dalyse veika apibūdinama žodžiais „padaręs abortą“ ar „nutraukė nėštumą“, o tai – aktyvūs veiksmai. Bendrai nutraukti nėštumą galima įvairiais būdais, pavyzdžiui, vaisius gali būti supjaustomas į gabalus ir išgramdomas, vaisius pašalinamas vakuuminiu išsiurbimu. Iš mūsų šalies teisinės, medicinos praktikos matyti, kad dažniausiai yra taikoma vakuuminė aspiracija, dar minima abrazijs (išgramdymas). Vienoje iš bylų kaltinamoji teigė, kad vakuuminė aspiracija nelaikoma operacija ir atitinkamai nėra abortas, tačiau teismas tokį argumentą atmetė, nes šių veiksmų esmė – nėštumo nutraukimas, o nutraukti nėštumą galima skirtingais būdais: darant operaciją, mechaniniu, cheminiu, terminiu ar kitokiu poveikiu nėščiosios organizmui, siekiant sunaikinti vaisių [34].

Kalbant apie neteisėto aborto sudėtį svarbus kontraindikacijų terminas, kuris apibūdina moters sveikatos būseną, dėl kurios nėštumo nutraukimas yra negalimas [7]. Šis terminas susijęs su nusikalstamos veikos specialiuoju subjektu gydytoju, nes tik jis turi teisę atlikti teisėtą abortą, nustatęs, kad moters būseną leidžia nesukeliant grėsmės jos sveikatai bei gyvybei atlikti nėštumo nutraukimo operaciją.

BK 142 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad aborto pavojingumas pasireiškia ne tik per tam tikrą nėščios moters būseną, bet ir per aborto padarymo vietą [3]. Sąvoka „sveikatos priežiūros įstaiga“ nei Baudžiamajame kodekse, nei Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkoje nėra tiksliai

apibrėžta. Pagal Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymą sveikatos priežiūros įstaiga yra „įstaiga ar įmonė, šio ir kitų įstatymų bei teisės aktų nustatyta tvarka turinti teisę teikti sveikatos priežiūros paslaugas ir patarnavimus, bei įstaigos ar įmonės, kuri verčiasi kita (ne sveikatos priežiūros) veikla, filialas ar padalinys, turintis teisę teikti sveikatos priežiūros paslaugas“ [5]. Šiame įstatyme pateikiamas labai platus sveikatos priežiūros įstaigų sąrašas. Sveikatos ministro įsakymu patvirtintoje Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkoje susiaurinama kodekse vartojama sąvoka „sveikatos priežiūros įstaiga“ iki „stacionaro ginekologijos skyriaus“ ar „ginekologijos stacionaro“, teigiama, kad tik atitinkamame sveikatos priežiūros įstaigos skyriuje, būtent ginekologijos skyriuje, leistina atlikti nėštumo nutraukimo operaciją [7]. Su abortų atlikimo vieta susijęs dar vienas poįstatyminis teisės aktas – Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugsėjo 9 d. įsakymu patvirtinti Ambulatorinių akušerijos ir ginekologijos asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo reikalavimai. Pagal juos nėštumo nutraukimo operacija gali būti atliekama tik sveikatos priežiūros įstaigoje, kuriai suteikta teisė atlikti antrinio lygio ambulatorines akušerijos ir ginekologijos paslaugas [8].

Teismų praktikoje kilo prieštaravimų dėl „sveikatos priežiūros įstaigos“ kaip neteisėto aborto padarymo vietos sampratos [33]. Ši byla pasiekė Lietuvos Aukščiausiąją Teismą. Teismas pateikė išaiškinimus dėl sveikatos priežiūros įstaigos ir nusikalstamos veikos subjekto santykio bei veikos kvalifikavimo, išaiškino, kad

sveikatos priežiūros įstaigos sąvoka BK 142 straipsnio dispozicijoje pavartota bendrąja reikšme, neskiriant jų pagal jokių kriterijus, todėl negalimas aiškinimas, kad pagal įstatymo dispoziciją sveikatos priežiūros įstaiga yra tik stacionari įstaiga. Dėl to aborto operacija, padaryta asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, turinčioje licenciją ir įregistruotoje Valstybiniame sveikatos priežiūros įstaigų registre, pagal BK 142 straipsnio prasmę laikytina padaryta sveikatos priežiūros įstaigoje [32].

Abortas laikomas baigta nusikalstama veika, kai atsiranda pagrindinis aborto padarinys – nėštumo nutrūkimas. Kaltininkas ir „nukentėjusioji“ siekia, kad moters kūne esantis vaisius būtų sunaikintas, tačiau gali atsitikti taip, kad darant abortą sukeltas priešlaikinis gimdymas ir kūdikis gimsta gyvas. 1961 m. BK 124 straipsnio komentare teigiama, kad „abortas šiuo atveju laikytinas baigtu“ [21, p. 209–210]. Kadangi neteisėto aborto objekto samprata iš esmės nepakito, darytina išvada, kad ir pagal galiojantį Baudžiamąjį kodeksą, jei kūdikis gimsta gyvas, abortas yra laikomas baigtu nusikaltimu [20, p. 148]. Galimi atvejai, kai daromas abortas nepavyksta ir po nelgilaus laiko vėl pakartojamas. Vienoje byloje teismas konstatavo, kad kaltinamosios veika turi būti kvalifikuojama pagal BK 142 straipsnio 2 dalį, pripažįstant du inkriminuotus epizodus vienu tęstiniu nusikaltimu. Byloje nustatyta, kad abortas padarytas vienos nukentėjusiosios atžvilgiu, per nedidelį laiko tarpą (14 dienų), taip pat, kad abortas buvo atliktas per du kartus dėl to paties, o ne skirtingų nėštumų, todėl kaltinamoji veikė turėdama vieningą tyčią nutraukti tą patį nėštumą [34].

2.3. Subjektas

Teisingai kvalifikuoti šį nusikaltimą ypatingą reikšmę turi tinkamas nusikaltimo subjekto įvardijimas. Galiojančiame BK remiantis būtent subjekto ypatumais išskirtos trys neteisėto aborto sudėtys.

BK 142 straipsnio 1 dalyje numatytos neteisėto aborto sudėties subjektas yra gydytojas, turintis teisę daryti aborto operacijas. Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkoje yra nuostata, kad tokias operacijas atlieka stacionarų ginekologijos skyrių gydytojai akušeriai ginekologai [7]. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. rugsėjo 5 d. įsakymu Nr. V-861 nustatyta, kad antrinio lygio ambulatorines akušerijos ir ginekologijos asmens sveikatos priežiūros paslaugas, į kurias įeina ir nėštumo nutraukimo operacija, teikia gydytojas akušeris ginekologas ir akušeris pagal medicinos normose apibrėžtą kompetenciją [8]. Abu šie poįstatyminiai teisės aktai nustato, kad abortą gali atlikti tik gydytojas akušeris ginekologas ir tik jei jam yra suteikta tokia teisė, todėl galima daryti išvadą, kad tik antrinio lygio ambulatorines akušerijos ir ginekologijos asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiantis gydytojas akušeris ginekologas yra „gydytojas, turintis teisę daryti aborto operacijas“ pagal BK 142 straipsnį.

Iš esamos teismų praktikos galima pastebėti, kad problema kvalifikuojant veiką kyla dėl santykio tarp gydytojo, turinčio teisę daryti abortą, ir sveikatos priežiūros įstaigos, tinkamos daryti abortus, nustatymo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad gydytojas verstis medicinos praktika gali tik sveikatos priežiūros įs-

taigoje, turinčioje licenciją teikti asmens sveikatos priežiūros paslaugas. Medicinos praktikos licencija yra dokumentas, patvirtinantis gydytojo teisę verstis atitinkama medicinos praktika. Vadinas, jei gydytojas akušeris ginekologas turi licenciją, patvirtinančią jį turint teisę verstis medicinos praktika pagal gydytojo akušerio ginekologo profesinę kvalifikaciją, jis turi teisę tokia praktika verstis sveikatos priežiūros įstaigoje, turinčioje licenciją teikti atitinkamas asmens sveikatos priežiūros paslaugas. Todėl konstatuotina, kad gydytojas akušeris ginekologas, dirbantis pirminio lygio ambulatorinės akušerijos ir ginekologijos paslaugas teikiančioje sveikatos priežiūros įstaigoje, neturi teisės daryti aborto operaciją [32].

Veika pagal BK yra mažiausiai pavojinga, kai abortą atlieka gydytojas, turintis teisę tai daryti, tačiau pažeisdamas kitas numatytas taisykles. Atsižvelgiant į teismų praktiką, į specialisto, neturinčio teisės daryti abortą, sąvoką įeina visi medicininių išsilavinimą turintys žmonės, taip pat gydytojai ginekologai, kuriems nesuteikta licencija daryti aborto operacijų arba kurie dirba sveikatos priežiūros įstaigoje, neturinčioje licencijos teikti antrinio lygio ambulatorinių akušerijos ir ginekologijos asmens sveikatos priežiūros paslaugų. Tuo pačiu pažymėtina, kad tik formalus medicinos išsilavinimas neturėtų būti laikomas galutiniu kriterijumi sprendžiant dėl pripažinimo, asmuo yra sveikatos priežiūros specialistas ar ne. Asmuo turi realiai verstis medicinos praktika, kad atitiktų BK 142 straipsnio 2 dalyje numatytus subjekto požymius.

BK 142 straipsnio 3 dalyje nustatyta griežčiausia atsakomybė, nes laikoma, kad

asmuo, nesantis sveikatos priežiūros specialistu, taip pat sveikatos priežiūros specialistas, neturintis teisės daryti aborto operacijų ir darantis abortą ne sveikatos priežiūros įstaigoje, savo neteisėtais veiksmais kelia didžiausią pavojų moters sveikatai.

2.4. Subjektyvioji pusė

Neteisėtas abortas gali būti padaromas tik tiesiogine tyčia. Pripažįstama, kad asmuo padarė nusikaltimą tyčia, jeigu veiką padarė suvokdamas visus požymius, kurie sudaro nusikaltimo sudėtį. Kai moteris yra verčiama atlikti neteisėtą abortą ir gydytojas supranta, kad jos sutikimo nėra, tačiau vis tiek atlieka aborto operaciją, tokia veika kvalifikuotina kaip sunkus sveikatos sutrikdymas pagal BK 135 straipsnį, nes nėra BK 142 straipsnyje įtvirtintų nusikaltimų sudėčių būtino požymio – moters prašymo.

III. Žmogaus gyvybės apsaugos įtvirtinimas ir neteisėto aborto teisiniai aspektai Europos valstybėse

3.1. Lenkija

Lenkijos Respublikos Konstitucija numato bendrą principą, kad valstybė užtikrina kiekvieno žmogaus gyvybės teisinę apsaugą, o 1993 m. Šeimos planavimo, žmogaus vaisiaus apsaugos ir leistino nėštumo nutraukimo sąlygų įstatyme įtvirtinta, kad: kiekvienas žmogus nuo apvaisinimo momento turi prigimtinę teisę į gyvybę [28]. Dėl to pagal galiojančius įstatymus Lenkijoje abortai yra draudžiami, išskyrus išimtinius atvejus. Lenkija apribojo laisvę nutraukti nėštumą; be to, daugiau atsakomybės ir sprendimo teisės įgavo gydytojai,

kurie net ir po atliktos konsultacijos galėjo neleisti moteriai atlikti nėštumo nutraukimą. Taip sudaryta daugiau kliūčių spontaniškam nėštumo nutraukimui. Kita vertus, po šio sprendimo visuomenės dalis teigia, kad toks reglamentavimas turi įtakos nelegaliems (pogrindiniams) abortams [24]. Griežtindama nėštumo nutraukimo tvarką, valstybė siekia apsaugoti negimusio vaiko gyvybę, didinti jo galimybę gimti, t. y. siekia apsaugoti jo vystymąsi iki gimimo.

Lenkijoje nėštumo nutraukimą gali atlikti tik gydytojas, kai nėštumas kelia pavojų moters gyvybei ar sveikatai; kai priešgimdyniniai tyrimai ar kiti medicininiai duomenys rodo, kad yra rizika, jog vaisius bus sunkiai ir negrįžtamai pažeistas arba kenčia nuo nepagydomos jo gyvybei gresiančios ligos arba yra priežastis manyti, kad nėštumas yra nusikalstamos veikos rezultatas [12]. Antruoju atveju abortas gali būti atliktas iki tol, kol vaisius gali išgyventi atskirtas nuo motinos organizmo, o trečiu atveju įstatymas numato dvylikos savaičių terminą, iki kol galima nutraukti nėštumą. Esant pavojui moters gyvybei ar sveikatai nėštumas gali būti nutraukiamas nepriklausomai nuo esamo nėštumo trukmės. Pirmoji ir antroji minėtos nėštumo nutraukimo sąlygos turi būti patvirtintos kito gydytojo negu to, kuris atliks nėštumo nutraukimą. Šių pagrindinių aborto darymo sąlygų nesilaikymas ar pažeidimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę [11].

Nors įstatyme nustatyta, kad žmogaus gyvybė saugoma nuo apvaisinimo momento, tačiau neteisėtas nėštumo nutraukimas nekvalifikuojamas kaip kito žmogaus nužudymas, o kvalifikuojamas pagal kitą Baudžiamojo kodekso straipsnį, numatantį

atsakomybę už neteisėtą nėštumo nutraukimą.

Lenkijos praktika parodė, kad valstybei neužtenka užimti poziciją dėl abortų leidimo ar uždraudimo ir nustatyti sąlygas, kada nėštumo nutraukimas yra teisėtas. Europos žmogaus teisių teismas 2007 m. *Tysiāc v. Poland* byloje turėjo nagrinėti, kaip minėtas 1993 m. įstatymas buvo pritaikytas moters situacijoje ir kokią galimą neigiamą poveikį jos sveikatai turėjo nėštumo tęsimas ir gimdymas. Pareiškėja teigė, kad Lenkijos įstatymuose trūksta procedūrų, leidžiančių realiai įgyvendinti teisėtą nėštumo nutraukimą; Lenkijos valstybė teigė, kad teisinė apsauga garantuojama ir vaisiui, nėštumo nutraukimui pateisinti nustatytos griežtos sąlygos, kurios šioje byloje nebuvo išpildytos. Europos žmogaus teisių teismas konstatavo, kad gydytojo galimybė esant nesutarimui kreiptis konsultacijos į savo kolegas nėra pakankama priemonė, užtikrinanti moters galimybę išspręsti nesutarimą tarp jos ir gydytojo dėl teisės į abortą. Teismas pripažino, kad Lenkijos valstybė neužtikrina teisinio mechanizmo, kuris, nepažeidžiant moters privatumo, užtikrintų laisvą priėjimą prie teisėto aborto, nes jeigu įstatymų leidėjas nusprendžia leisti tam tikromis išimtinėmis sąlygomis abortą, jis negali sukurti tokio mechanizmo, kuris ribotų galimybę realiai pasinaudoti šia teise. Todėl Teismas konstatavo, kad buvo pažeistas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnis [28].

Lenkijos teismai nagrinėja įvairius žmogaus gyvybės baudžiamosios-teisinės apsaugos aspektus. 2008 m. buvo svarstomi atsakomybės klausimai tuo atveju,

kai dėl kažkieno veiksmų vaisius žūsta iki gimdymo ar gimdymo metu. Lenkijos įstatymai tiesiogiai neapibrėžia, kas yra žmogus. Nagrinėdamas šią bylą Aukščiausiasis Teismas išskyrė kriterijus, nuo kurio momento vaisius yra laikomas žmogumi ir jam taikoma vienoda teisinė apsauga kaip ir gimusiam žmogui. Anot Teismo, žmogaus gyvybei ir sveikatai baudžiamoji-teisinė apsauga taikoma: a) kai moteris gimdo natūraliai – nuo sąrėmių pradžios; b) kai moters prašymu daromas cezario pjūvis – nuo cezario pjūvio pradžios; c) kai atsiranda medicininė būtinybė atlikti cezario pjūvį ar kitokiu būdu užbaigti nėštumą – nuo tokios būtinybės atsiradimo. Teismas išaiškino, kad kol vaisius nesveria 500 g ir nėra susiformavę jo plaučiai, cezario pjūviui atlikti b ir c taisyklės netaikomos, nes neįmanoma išgelbėti tokio vaisiaus gyvybės [30]. Paskutinėje iš nutarčių neteisėto aborto klausimu Lenkijos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad pagal Lenkijos teisę neteisėto aborto objektu laikoma vaiko prenatalinėje fazėje gyvybė, todėl būtent pradėtas vaikas yra laikomas nukentėjusiuoju pagal Lenkijos BK 152 straipsnį; moteris negali perimti abortuoto vaisiaus teisių ir gali būti pripažinta nukentėjusiaja tik tuo atveju, jei dėl moters prašymu atlikto neteisėto aborto buvo padaryta žala jos pačios sveikatai ar gyvybei [31].

3.2. Airija

Abortas, kaip nusikaltimas, Airijoje buvo įtvirtintas dar 1961 m. Nusikaltimų žmogui akte, paskui priimant konstitucijos pataisą, kuri garantavo tokio pat lygio gyvybės apsaugą vaisiui, kaip ir nėščiai mo-

teriai. Po 1992 m. buvo priimtos konstitucijos pataisos, galiojančios iki šiol, kurios nustato: „Valstybė pripažįsta negimusiam vaikui teisę į gyvybę ir, atsižvelgiant į tolygią moters teisę į gyvybę, įstatymu užtikrina pagarbą ir šios teisės gynimą.“ [25] Konstitucijos pataisos keletą kartų buvo aiškinamos Airijos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtose bylose: *Organizacija „Už negimusio vaiko gyvybę“ v. Grogan ir kt.* (1989 m.); *The Attorney General v. X ir kt.* (1992 m.).

Antroji byla buvo susijusi su prašymu uždrausti keturiolikos metų nėščiai merginai išvykti iš šalies nutraukti nėštumą. Mergina teigė, kad ją išžagino, ir ji išreiškė norą nusižudyti. Airijos Aukščiausiasis Teismas savo 1992 m. kovo 5 d. sprendime nurodė, kad nėštumo nutraukimas yra leidžiamas pagal konstituciją tada, kai yra pripažinta tikimybė, kad kils didelė rizika moters gyvybei, jei nebus atliktas nėštumo nutraukimas. Teismas konstatavo, kad yra reali rizika, jog merginos gyvybei gresia pavojus, nes mergina ketina nusižudyti dėl nepageidaujamo nėštumo, todėl abortas yra vienintelė medicinos priemonė, leidžianti išvengti tokios rizikos. Tokiomis aplinkybėmis, teismas abortą pripažino teisėtą pagal galiojančią Airijos teisę [26]. Be to, šioje byloje teismas pateikė išaiškinimą dėl konstitucijos tryliktojo pakeitimo, susijusio su išvykimu į užsienį nutraukti nėštumą. Teismas išaiškino, kad šis konstitucijos pakeitimas yra suformuluotas taip, kad niekam nebūtų trukdoma išvykti į užsienį nutraukti nėštumą, tačiau ši konstitucijos pataisa niekada neturėjo tikslo sukurti teisę išvykti į užsienį nėštumui nutraukti [27]. Taigi toks teismo sprendimas

patvirtino sąlyginius suvaržymus išvykti į kitas valstybes atlikti abortus kaip keliančius pavojų vaisiaus gyvybei.

Panašaus pobūdžio bylos, susijusios su teise nutraukti nėštumą ne Airijos valstybės teritorijoje, sukėlė diskusijų dėl teisinio reglamentavimo. Aštrėjant abortų baudžiamumo klausimui Airijoje, ministras pirmininkas nusprendė sudaryti darbo grupę, kuri galėtų apibendrinti ir išanalizuoti esamą teisinio reglamentavimo problematiką, pateikti siūlymus, kaip spręsti esamas problemas. Dokumente, pavadinimu „Žaliasis dokumentas dėl abortų“ (angl. *Green Paper on Abortion*), nebuvo stengiamasi išsamiai išanalizuoti kiekvieną aborto baudžiamumo atvejį, o pabandyta susisteminti esmines problemas, svarstyti tiek teisiniai, tiek socialiniai aspektai, susiję su abortais. Vaisiaus apsigimimas išskirtas kaip viena iš problemų, vis labiau svarstomų visuomenėje, kaip priežastis, pateisinanti nėštumo nutraukimą. Išanalizavus Airijos teisės aktus, numatančius atsakomybę už nusikaltimus žmogui, pažymėtina, kad nužudymas apima tik gimusius žmones ir neapima vaiko gyvybės sunaikinimo gimdymo metu. O Abortų įstatymas apima vaisių, esantį moters gimdoje, todėl galima daryti išvadą, kad egzistuoja teisės spraga, nes vaikas gimdymo metu neturi teisinės apsaugos.

Apibendrinant Airijos teisinį reglamentavimą dėl abortų (kuris po paskutinio 2003 m. vykusio referendumo išliko nepakitęs), pažymėtina, kad šioje valstybėje konstituciniu lygmeniu įtvirtinta, kad teisė į gyvybę pripažįstama dar negimusiam vaikui, ir valstybė yra įsipareigojusi užtikrinti negimusio vaiko teisinę apsaugą, dėl

to abortai yra neteisėta veika. Tačiau susiklosčiusi teismų praktika lėmė, kad tam tikrais atvejais, kai moters gyvybei gresia realus ir rimtas pavojus, nėštumo nutraukimas yra pateisinamas. Teismų praktikoje realia grėsme moters gyvybei laikomi ir realus grasinimas nusižudyti bei gresiantis mirtinas vaisiaus apsigimimas.

3.3. Vokietija

Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas išsprendė abortų klausimą, patvirtindamas, kad vaisius turi šalies konstitucijos garantuojamą teisę į gyvybę, bei konstatuodamas, kad abortas yra „žudymo aktas“ ir kad vaisius nusipelno teisinės apsaugos visą jo vystymosi laikotarpį. Šiame sprendime teismas išaiškino, kad valstybė turi pareigą naudoti socialinius, politinius ir kitus veiksnius, kurie užtikrintų žmogaus gyvybės vystymosi globą, ir kad tai yra tokia vertybė, kuriai apsaugoti turi būti naudojamos baudžiamosios justicijos priemonės. Teismas pažymėjo, kad pagrindinis šalies įstatymas numato žmogaus gyvybės apsaugą, kuri apima ir vaisiaus apsaugą. Tokia apsaugos pareiga įtvirtinta Vokietijos pagrindinio įstatymo 1 straipsnio 1 paragrafe, konkrečiau straipsnio objektas apibrėžtas 2 straipsnio 2 paragrafe [16, p. 40].

Teisė gyventi negali prasidėti tik nuo motinos sutikimo, kad egzistuoja negimęs vaikas. Žmogaus gyvybė yra didžiausia konstitucinė vertybė, ir nors konstitucinė apsauga taikoma ir moters laisvam asmenybės vystymuisi, pastaroji vertybė negali būti vertinama kaip svarbesnė už teisę į gyvybę. Taip yra todėl, kad sprendimo nutraukti nėštumą rezultatas yra gyvybės sunaikinimas, o vaiko išnešiojimas yra pažeidžiantis,

bet nesunaikinant asmenybės vystymosi. Teismas pripažino teisinės apsaugos poreikį dar negimusiam vaikui, grįsdamas tai argumentu, kad negimęs vaikas yra jau egzistuojančio žmogaus vystymosi stadija. Teismas pažymėjo, kad moters konstitucinės teisės negali būti taip išplečiamos, kad jos nulemtų pareigos išnešioti vaiką iki gimimo eliminavimą. Tačiau tokia konstitucinė moters padėtis negali būti be išimčių, šios teisinės pareigos nesilaikymas tam tikrais atvejais gali būti pateisinamas. Valstybės pareiga apsaugoti negimusį vaiką apima ir apsaugą nuo grėsmės, kylančios iš šeimos, nėsčios moters socialinės aplinkos, dabartinių ar buvusių moters gyvenimo sąlygų, kurie neigiamai veikia moters pasirengimą išnešioti vaisių [17].

Toks teismo teiginys leidžia manyti, kad įstatymų leidėjo pareiga neapsiriboja draudimų ir nėštumo nutraukimo išimtinių sąlygų nustatymu, bet išplečia reikalavimus valstybei, kuriais siekiama kurti bendrą gyvybės koncepciją valstybėje. Tokios teismo išvados pasekmė yra ta, kad valstybė turi pareigą įstatymiškai reglamentuoti tarpinę pagalbos stadiją, padėsiančią moteriai priimti apgalvotą sprendimą dėl nėštumo nutraukimo. Todėl teismas nurodo, kad reikia sukurti efektyvią ir specializuotą konsultavimo procedūrą, nurodydamas, kad konsultavimas turi padėti negimusio vaiko apsaugai. Teismas išskiria elementus, kurie turėtų apimti konsultavimo procedūrą: konflikto išsiaiškinimas, iš kurio tikimasi, kad moteris suformuluos aplinkybes, kurios lemia jos norą nutraukti nėštumą; reikiamos medicininės, socialinės ar teisinės informacijos pateikimas, moters ir vaiko teisių pristatymas, nurodymas, kur

galima kreiptis pagalbos; pagalba moteriai surasti, kas galėtų padėti rūpintis vaiku [23]. Į konsultavimo procedūrą įeina ir informacijos, kaip išvengti nepageidaujamo nėštumo, teikimas. Jeigu reikia, į konsultavimo procesą turi būti įtraukiami medikai, psichologai ar teisės ekspertai. Šie minėti elementai yra socialinės pagalbos tinklo, kuriuo siekiama ne tik išsaugoti vaisių, bet ir padėti moteriai, kūrimas.

Nors Vokietija negali būti kategoriškai priskiriama prie valstybių, kuriose abortai yra draudžiami, bet šioje valstybėje negimusio vaiko gyvybės apsaugos šaltinis yra grindžiamas konstituciniais pagrindais. Vokietijos teisė numato baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą nėštumo nutraukimą. Net ir labai didelis nelegalių abortų skaičius nepaneigia baudžiamųjų-teisinių normų bendro prevencinio poveikio, nes jei baudžiamajame įstatyme nebūtų nustatytas abortų draudimas, būtų sužlugdytas ketinimas parodyti, kad tam tikri abortai yra „toleruojami“, bet ne „leidžiami“ [18].

Išnagrinėjus Vokietijos baudžiamojo įstatymo normas matyti, kad, nors abortas Konstitucinio Teismo vadinamas nužudymu, nėštumo nutraukimas iš tiesų nėra laikomas nužudymu – Vokietijos baudžiamajame kodekse yra numatyta atskira nusikalstama veika, skirta kriminalizuoti neteisėtą abortą. Kodekse yra bendroji norma, numatanti, kad baudžiamas asmuo, nutraukęs nėštumą, taip pat nurodoma, kad veiksmai, kurių poveikis pasireiškia prieš pasibaigiant apvaisintos kiaušialąstės implantacijai gimdoje, pagal įstatymą nelaikomi nėštumo nutraukimu [10]. Šis kodekso teiginys leidžia suprasti, kad žmogaus gyvybės pradžia Vokietijos teisė

laiko apvaisintos kiaušialąstės implantaciją gimdoje.

Baudžiamajame kodekse nurodoma, kad nėra nusikalstamos veikos sudėties, kai nėštumas nutraukiamas gydytojo, jeigu nėščia moteris reikalauja ir bent prieš tris dienas iki nėštumo nutraukimo gydytojui pateikia pažymą apie atliktą konsultavimą, ir jei nuo apvaisinimo yra praėję ne daugiau nei dvylika savaičių. Nebaudžiamas ir toks nėštumo nutraukimas, kai abortą atlieka gydytojas nėščiosios sutikimu, jei, gydytojo nuomone, nėščiosios atžvilgiu buvo padaryta nusikalstama veika, dėl kurios atsirado nėštumas, ir jei nuo apvaisinimo nėra praėję daugiau nei dvylika savaičių. Ir trečia sąlygų grupė, šalinanti baudžiamąją atsakomybę už nėštumo nutraukimą, yra tada, kai nėštumas nutraukiamas gydytojo nėščiosios sutikimu, atsižvelgiant į tuo metu esančias ir būsimas nėščiosios gyvenimo aplinkybes, siekiant išvengti pavojaus nėščiosios gyvybei arba pavojaus, kad bus stipriai pakenkta nėščiosios fizinei arba psichinei sveikatai, jeigu šių pavojų negalima išvengti kitais nėščiajai tinkamais būdais.

Dar vienas įdomus Vokietijos teisinio reglamentavimo elementas yra susijęs su šio nusikaltimo subjektu, nes kai kuriuose straipsniuose detalizuojama gydytojo ir nėščiosios moters atsakomybė. Pastarosios teisinė atsakomybė yra išskirtinis reglamentavimo momentas, susijęs su Konstitucinio Teismo išvadoje suformuota negimusio vaiko teisinės apsaugos koncepcija, įpareigojančia ir nėščią moterį būti atsakinga už joje esančios gyvybės išsaugojimą. Verta pažymėti, kad moters atsakomybė nėra absoliuti ir turi išimčių, pavyzdžiui, moteris neatsako už pasikėsinimą nutraukti nėštu-

mą, taip pat paliekama teismo teisė netai-kyti baudžiamosios atsakomybės moteriai, jeigu ji nėštumo nutraukimo metu buvo itin sunkios psichinės būklės; taip pat moteris neatsakys už aborto padarymą tuo atveju, kai nėštumas buvo nutrauktas gydytojo po konsultacijos, net jei nuo apvaisinimo yra praėję daugiau nei 22 savaitės. Vokietija, įgyvendindama privalomą konsultavimo procedūrą prieš darant abortą, išreiškia poziciją, kurios tikslas yra patvirtinti, jog negimęs vaikas per visą vystymosi laikotarpį yra nepriklausoma žmogiška gyvybė, kuriai turi būti teikiama teisinė apsauga, kartu suteikiant pagalbą ir moteriai. Vis dėlto teisinis reglamentavimas nenumato normos, nustatančios atsakomybę už nėštumo nutraukimą per pirmus tris nėštumo mėnesius, nors Konstitucinis Teismas išreiškė poziciją, kad gyvybės pradžia laiko apvaisintos kiaušialąstės implantaciją gimdoje.

Išvados ir pasiūlymai

1. Lietuvos teisinėje sistemoje nėra bendros koncepcijos gyvybės pradžios ir vystymosi stadijų klausimu, todėl siūlytina teisinėje sistemoje priimti Žmogaus gyvybės apsaugos įstatymą, jame reglamentuoti teisėto aborto sąlygas, siekiant užtikrinti deramą negimusio vaiko ir moters teisinę apsaugą.
2. Atsižvelgiant į kitų valstybių patirtį, ypač Vokietijos, Lietuvoje taip pat vertėtų įteisinti išankstinio konsultavimo procedūras nėščioms moterims, tik po kurių būtų priimamas galutinis sprendimas dėl aborto bei atliekama nėštumo nutraukimo operacija.
3. Apibendrinant Lietuvos teismų praktiką darytina išvada, kad „gydytojas, turintis

teisę daryti aborto operacijas“, yra gydytojas akušeris ginekologas, turintis licenciją, patvirtinančią gydytojo akušerio ginekologo profesinę kvalifikaciją, ir dirbantis sveikatos priežiūros įstaigoje, teikiančioje antrinio lygio akušerijos ir ginekologijos paslaugas. Vis dėlto siūlytina įstatymiškai apibrėžti „gydytojo, turinčio teisę atlikti abortą“, sąvoką.

4. Vokietijos baudžiamojoje teisėje nėštumo nutraukimo neteisėtumą lemia nėštumo laikas, nėščios moters būklė bei privalomų konsultavimo procedūrų nesilaikymas. Šiuos aborto neteisėtumo kriterijus reikėtų naudoti ir kuriant Lietuvos įstatymus žmogaus gyvybės apsaugos srityje.
5. Airijoje pagrindinės teisėto aborto sąlygos yra reali grėsmė moters gyvybei, o šiai sąlygai prilygsta realus grasinimas nusižudyti ir gresiantis mirtinas vaisiaus apsigimimas. Tokie išaiškinimai panaudotini konkretinant aborto teisėtumo sąlygas Lietuvos teisėje.
6. Išanalizavus Lenkijos praktiką darytina išvada, kad leidimas numatytomis sąlygomis atlikti nėštumo nutraukimo operaciją turi atitikti valstybės pareigą užtikrinti, kad teisiškai egzistuojanti garantija būtų efektyvi ir realiai galima įgyvendinti. Pritartina Lenkijos Aukščiausiojo Teismo formuojamai praktikai, kad prašanti atlikti neteisėtą abortą moteris neturėtų būti pripažįstama nukentėjusiąja, išskyrus tuos atvejus, kai dėl neteisėto aborto padaroma žala moters sveikatai ar gyvybei ir veika kvalifikuojama kaip nusikaltimų, numatytų Lietuvos BK 142 ir 132, 137 ar 139 straipsniuose, sutaptis.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 43-1602.
5. Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstatų įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 66-1572.
6. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 115-4284.
7. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos įsakymas „Dėl Nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ // Valstybės žinios, 1994, Nr. 18-299.
8. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugsėjo 9 d. įsakymas Nr. V-527 „Dėl ambulatorinių akušerijos ir ginekologijos asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo reikalavimų“ // Valstybės žinios, 2003, Nr. 89-4046; 2008, Nr. 106-4055.
9. Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės išvada dėl Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Nr. XP-432(2), Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135, 142 str. pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 131¹ str. įstatymo projekto Nr. XP-686 ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.2 str. pakeitimo įstatymo projekto Nr. XP-687. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=260196&p_query=
10. Vokietijos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) 2008 m. spalio mėn. BGBI. I S 2149. Prieiga per internetą: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>
11. Polish Penal code. Special part. 152 article. Prieiga per internetą: http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/polish_penal_code2.pdf
12. POLAND. Law of 7 January 1993 on family planning, protection of human fetuses, and the conditions under which pregnancy termination is permissible. Prieiga per internetą: <http://www.hsph.harvard.edu/population/abortion/POLAND.abo.htm>
13. Abramavičius A., Bieliūnas E., Drakšienė A. *etc.* Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis I knyga. Vilnius: Eugrimas, 2001.
14. Dobrynina M., Gavėnaitė A., Liesis M., Lančauskas M., Zaksaitė S. Teisiniai abortų uždraudimo problemos aspektai ir jų vertinimas. Prieiga internete: <http://www.anarchija.lt/index.php/politika/1203--abortu-draudimo-aspektai.html>
15. Grinevičiūtė K. Vaikas ir šeima kaip baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės // Jurisprudencija. Mokslo darbai, 2007, Nr. 8(98).
16. Jarašiūnas E., Mesonis G. Užsienio šalių konstitucijos. Mokomasis leidinys. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
17. Kavoliūnaitė E. Žmogaus gyvybės teisinės apsaugos pradžios koncepcijos. Prieiga per internetą: [www.teise.org/docs/upload/kavoliunaite-pataisyta%20\(1\).doc](http://www.teise.org/docs/upload/kavoliunaite-pataisyta%20(1).doc)
18. Kavoliūnaitė E. Žmogaus vaisiaus gyvybės apsauga baudžiamojoje teisėje // Teisės problemos, 2006, Nr. 2 (52).
19. Klimka A. Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai. Vilnius, 1964.
20. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. 2 knyga. Specialioji dalis: 99–212 straipsniai. Vilnius: Registrų centras, 2009.
21. Lietuvos TSRS baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: Mintis, 1974.
22. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinis žodžių žodynas. Vilnius: Žodynas, 2002.
23. AngloInfo: Termination of pregnancy and abortion in Germany. Prieiga per internetą: <http://germany.angloinfo.com/countries/germany/abortion.asp>
24. University of Łódź Faculty of international and political studies: Abortion debate in Poland and its representation in press. Prieiga per internetą: <http://www.federa.org.pl/dokumenty/mgr%20A.%20Ignaciuk.pdf>
25. Consitution of Ireland (consolidated text) (Airijos konstitucija 40.3.3 straipsnis). Prieiga per internetą: [http://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_Ireland_\(consolidated_text\)#PERSONAL_RIGHTS](http://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_Ireland_(consolidated_text)#PERSONAL_RIGHTS)

26. Europos žmogaus teisių teismo 1992 m. spalio 29 d. sprendimas byloje 14234/88, *Open door and Dublin well women v. Ireland*.
27. Europos žmogaus teisių teismo 2005 m. rugsėjo 6 d. sprendimas byloje 26499/02, *D. v. Ireland*.
28. Europos žmogaus teisių teismo 2007 m. kovo 20 d. sprendimas byloje 5410/03, *Tysiuc v. Poland*.
29. Lenkijos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. I KZP 18/06.
30. Lenkijos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. I KZP 13/08.
31. Lenkijos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. I KZP 2/09.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-226/2009.
33. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. lapkričio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-315-557/2008.
34. Visagino miesto apylinkės teismo 2005 m. spalio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-64-545/2005.
35. Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2008 m. gegužės 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-34-729/2008.

CRIMINAL LIABILITY FOR ILLEGAL ABORTION

Andžej Čaikovski, Inga Žukovaitė

S u m m a r y

The work deals with abortion as social phenomenon, which means the destruction of human foetus by termination of pregnancy due to social, personal or medical indication. The work also deals with criteria and limits of punishability of abortion in Lithuania and other countries of Europe. The protection of the right to life of unborn is the one of the most debatable social questions without unanimous answer. But it is evident that the attitude of government to the foetus' life directly determines the position of law regarding abortion.

The life of the foetus is not the object protected by penal law, and because of this the termination of pregnancy is legal until twelfth week of pregnancy. The procedure of legal abortion is regulated by the regulatory act, but not a law in Lithuania, moreover, it is observed that not all breaches of this procedure mean illegal abortion under Penal code of Lithuania. This work analyses the factors that determine

the punishability of abortion, that are not only the term of pregnancy, contraindications, the subject which terminate the pregnancy, but also the proper place where abortion can be done. After analysis of legal regulation and judicial practice it seems that there is no unanimous and clear solution in order to decide what place is legitimate for termination of pregnancy.

Whereas in Europe the limits of prohibition of abortion are not the same, this work researches the laws and judicial practice regarding abortion in other European countries, especially those whose regulation is very restrictive. Criminalisation of abortion cannot solve all problems of protection of unborn life, because this issue is of much wider social range, where it is necessary to create social standards that can help a woman before abortion, considering the foetus' life as human value and taking into account woman's social needs.

Įteikta 2009 m. lapkričio 4 d.

Priimta publikuoti 2010 m. balandžio 7 d.